

**PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN EĞİTSEL TANILAMA SÜRECİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ****Ömür ULUSOY**

Müdür Yardımcısı, Samsun MEM, Samsun, ORCID: 0009-0000-3481-2494

Talip ATAŞ

Müdür, Samsun MEM, Samsun, ORCID: 0009-0004-2213-4891

Serkan KARATAŞ

Müdür Yardımcısı, Samsun MEM, Samsun, ORCID: 0000-0002-0292-7622

Burak KURT

Öğretmen, Samsun MEM, Samsun, ORCID: 0000-0002-5044-7172

Erdem ÇAKIR

Müdür, Samsun MEM, Samsun, ORCID: 0000-0003-2263-5739

ÖZET

Özel eğitim hizmetlerinin temel aşamalarından biri, eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecidir. Bu süreç sayesinde özel gereksinimi olan öğrenciler tanınır ve onlara sunulacak eğitim ve destek hizmetleri belirlenir. Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin erken dönemde değerlendirilmesi ve tanılanması, onların güçlü ve zayıf yönlerinin tespit edilmesi ve toplumsal yaşama hazırlanması için son derece önemlidir. Psikolojik danışmanların eğitsel tanılama sürecine ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırma nitel araştırma desenlerinden olgubilim desende planlanmıştır. Araştırma verilerine ulaşmak için araştırmacı tarafından hazırlanmış 5 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. 10 psikolojik danışman ile yapılan görüşmeler içerik analizi tekniği ile anlamlı hale getirilmiştir. Elde edilen bazı bulgulara göre eğitsel tanılama sürecinde en fazla yaşanan sorun süreç değerlendirmesi olmaması, psikolojik danışmanların mesleki tecrübeye dayalı olarak kendilerini eğitsel tanılama konusunda yeterli hissetmeleri, üniversite eğitiminin ders eksikliğinden dolayı yetersiz görülmesi, velilerin bilgi eksikliği yaşadığı ve eğitsel tanılama için uzman personel yetiştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Eğitsel tanılama, özel eğitim, içerik analizi

Giriş

Özel eğitim, yetersizlikten etkilenen veya risk altında olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir alandır. Bu süreçte değerlendirme büyük önem taşır ve çeşitli aşamaları kapsar. Bir bireyin özel eğitim sürecine başlamadan önce ihtiyaçlarının belirlenmesi için eğitsel tanılama sürecinde ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir. Kargın (2007)'a göre eğitsel değerlendirme süreci, özel eğitimde kritik bir rol oynar ve belirli aşamaları içerir.

İlk belirleme aşamasında bireyin eğitim ihtiyaçları ve potansiyeli belirlenirken, gönderme aşamasında özel eğitim hizmetlerine yönlendirilip yönlendirilmeyeceği değerlendirilir. Karar verme aşaması, bireyin ihtiyaçlarına uygun en etkili eğitim stratejilerini belirler ve hangi özel eğitim hizmetlerinin uygulanacağına karar verilir. Yerleştirme aşamasında, bireyin en uygun eğitim ortamına yerleştirilmesi sağlanır. BEP hazırlama aşaması, bireye özgü bir eğitim programının oluşturulmasını içerir ve son olarak, uygulamanın değerlendirilmesi aşaması, uygulanan eğitim programının etkinliğini

değerlendirir ve gerektiğinde revize eder. Bu süreçler, bireylerin özel eğitim sürecinde etkili ve verimli bir şekilde desteklenmesini sağlamak için önemlidir.

Engelli veya risk altındaki öğrencileri belirleme, sınıflandırma ve uygun programlara yerleştirme gibi amaçlar eğitsel değerlendirme sürecinin temelini oluşturur. Ayrıca, bireyler için özelleştirilmiş eğitim programları hazırlama, uygun hedefler ve amaçlar belirleme, öğrenme stratejilerini planlama ve uygulanan programın sonuçlarını değerlendirme gibi hedeflerle değerlendirme gerçekleştirilir (Taylor, 1997). Bu amaçlar, bireyin eğitim sürecini en iyi şekilde şekillendirmek ve gelişimini sağlamak için değerlendirmenin önemini vurgular. Avcıoğlu (2012), değerlendirmeyi özel eğitimdeki bireylerin ihtiyaçlarını belirlemek ve bireysel özellikleri tespit etmek amacıyla yapılan bir süreç olarak tanımlar. Bu süreç sadece test etmekle sınırlı değildir; aksine, detaylı ve doğru bir değerlendirme, özellikle yerleştirme kararları ve özel eğitim hizmetleri açısından büyük öneme sahiptir. Değerlendirme, bireyin güçlü ve zayıf yönlerini anlama, eğitim ihtiyaçlarını belirleme ve uygun programlar oluşturma konusunda rehberlik eder.

Eğitsel tanılama ve değerlendirme işlemleri Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) tarafından yapılmaktadır. RAM tamamlayıcı eğitim ve destek hizmetlerini sunmak üzere kurulmuş bir kuruluştur. Bu merkez, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için eğitsel değerlendirme, tanılama, izleme ve yönlendirme hizmetleri sunarak bireyin eğitim sürecini desteklemeyi amaçlar (MEB, 2006). RAM, bireyin en uygun eğitim ortamını belirlemeye ve bu doğrultuda rehberlik etmeye odaklanır. Ayrıca, ailelere yönelik destek eğitimi, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunarak bireyin eğitim sürecine katkıda bulunmayı amaçlar. Bu sayede, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin gereksinimlerine uygun eğitimler almasına ve en iyi potansiyellerini geliştirmelerine yardımcı olur.

Türkiye'de RAM'lar tarafından gerçekleştirilen ayrıntılı değerlendirme, tanılama ve yerleştirme süreci, öğrencilerin eğitimsel geleceği hakkında son derece önemli kararların alındığı bir süreçtir (Kargın, 2007). Bu süreç, öğrencilerin bireysel özellikleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak onlara en uygun eğitim programının belirlenmesini sağlar.

Eğitsel tanılama özel eğitim alamaya ihtiyaç duyan bireylerin ihtiyaç duyduğu alanların belirlenmesi için çeşitli ölçek ve ölçme araçlarının kullanıldığı bir süreçtir (MEB, 2006). Tıbbi tanı almış bireylerin ihtiyaç duyduğu alanlar belirlenerek eğitsel tanılama sürecine devam edilir (Cavkaytar ve Diken, 2006). RAM, sunulan hizmetlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi de dahil olmak üzere bu sürecin koordinasyonunu ve takibini sağlar. Amacı, özel eğitim hizmetlerinin etkin ve etkili bir şekilde sunulmasını temin etmektir (MEB, 2017). Bu sayede, özel eğitim alanında yerel düzeyde bütünlük ve uyum sağlanarak bireylerin en iyi eğitim imkanlarına erişimi desteklenir.

Sonuç olarak, özel eğitim bağlamında değerlendirme süreci, bireylerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve uygun eğitim programlarının oluşturulması için kritik bir adımdır. Bu süreç, öğrencilerin potansiyellerini maksimize etmeye ve en uygun eğitim deneyimini yaşamalarına yardımcı olmak amacıyla titizlikle yürütülmelidir. Bu süreç, nitelikli uzmanlar ve eğitim uzmanları tarafından yürütülür. Bu noktadan yola çıkan bu araştırma ile Psikolojik danışmanların eğitsel tanılama sürecine ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, psikolojik danışmanların eğitsel tanılama sürecine ilişkin görüşlerini incelemek için nitel yöntemlerden biri olan "olgubilim" deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, konuyla ilgili verilere ulaşmak için odaklanılan konuyu yaşayan ve deneyimleyen bireylerin deneyimlerine dayanır. Bu deneyimler aracılığıyla konuya dair derinlemesine anlayış ve içgörüler elde edilmeye çalışılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada, çalışma grubu olarak Samsun İl Çarşamba ilçesindeki ilkokullarda görevli 10 psikolojik danışman seçilmiştir. Araştırma çalışma grubunun oluşturulmasında amaçsal örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme dayalı olarak, araştırmanın hedefine uygun birikim ve bilgi açısından uygun durumları temsil etmeleri dikkate alınarak psikolojik danışmanlar seçilmiştir (Büyüköztürk vd., 2014).

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen 5 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu görüşme formu, ilgili araştırmaların incelenmesi ve uzman görüşlerine başvurulmasıyla tasarlanmıştır. Araştırmacılar, bu form aracılığıyla psikolojik danışmanların eğitsel tanılama sürecine ilişkin görüşlerini derinlemesine anlamayı amaçlamıştır. Görüşme formundaki soruların içeriği ve sıralaması, konunun detaylı bir şekilde ele alınmasını ve verilerin derinlemesine analiz edilmesini sağlamak üzere belirlenmiştir.

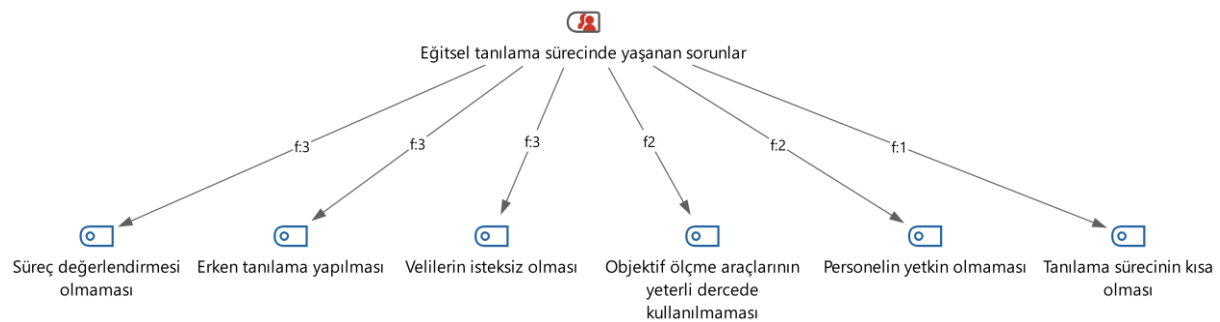
Verilerin Analizi

Bu araştırmada, verilerin çözümlenmesi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, belirli bir kural doğrultusunda kodlama yapılarak metin içerisindeki kelimelerin daha küçük kategorilere özetlenmesini sağlayan, yeniden uygulanabilir bir yöntemdir (Büyüköztürk vd., 2014). Uygulamada elde edilen veriler bu yöntemle kodlanmış ve belirlenen kategorilere göre sınıflandırılmıştır. Bu şekilde veriler, okuyucu için anlamlı bir şekilde düzenlenmiş ve sunulmuştur. Veri analizi ve şekillerin oluşturulmasında MAXQDA programından faydalanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın birinci sorusu olan “Eğitsel tanılama sürecinde yaşanan sorunlar nelerdir?” sorusuna katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplara ait bulgular Şekil 1’de verilmiştir.

Eğitsel Tanılama Sürecinde Yaşanan Sorunlara Yönelik Bulgular

Şekil 1. Eğitsel tanılama sürecinde yaşanan sorunlar

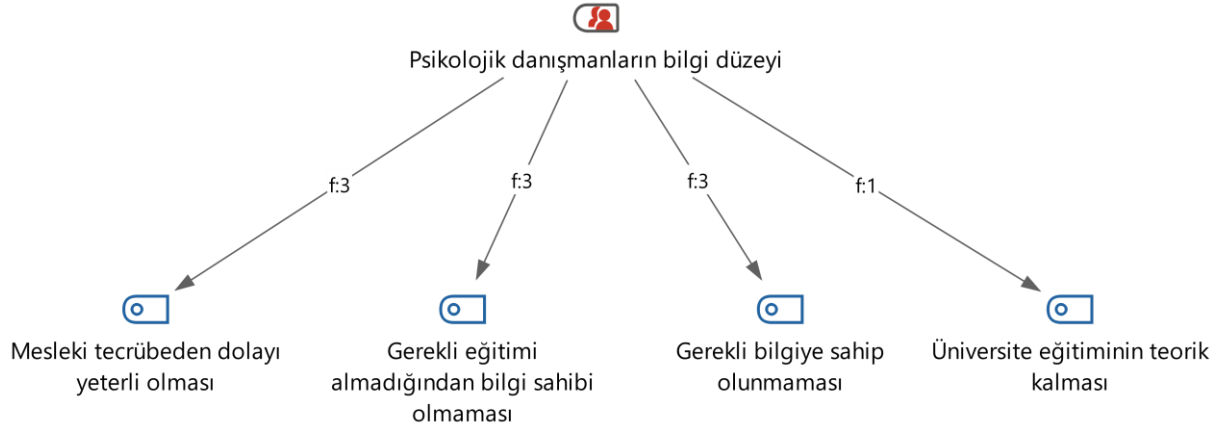
Katılımcı öğretmenlerin verdiği yanıtlara göre eğitsel tanılama sürecinde yaşanan sorunlar; süreç değerlendirilmesi olmaması (f:3), erken tanılama yapılması (f:3), velilerin isteksiz olması (f:3), objektif ölçme araçlarının yeterince kullanılmaması (f:2), personelin yetkin olmaması (f:2) ve tanılama sürecinin kısa olması (f:1) şeklindedir.

Personelin yetkin olmaması hakkında görüş bildiren bir katılımcı psikolojik danışmanın görüşü aşağıda verilmiştir.

...özellikle okul öğrencilerinde, ramın dışında, tıbbi tanı sayılabilecek problemlerde de rama yönlendirme yapılması. Okullardan, öğrenci için ayrı bir değerlendirme sistemi oluşturmak için bazen okulların öğrencinin durumuyla ilgili yanlış ya da eksik bilgi vermesi. Genel olarak okul çalışanlarının ram personelinin ve velilerin isteksiz konu hakkında bilgilerinin yetersiz olması...

Psikolojik Danışmanların Bilgi Düzeylerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Psikolojik danışmanlar eğitsel tanılama süreci konusunda yeterli bilgiye sahip mi? Neden?” sorusuna katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplara ait bulgular Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Psikolojik danışmanların bilgi düzeyleri

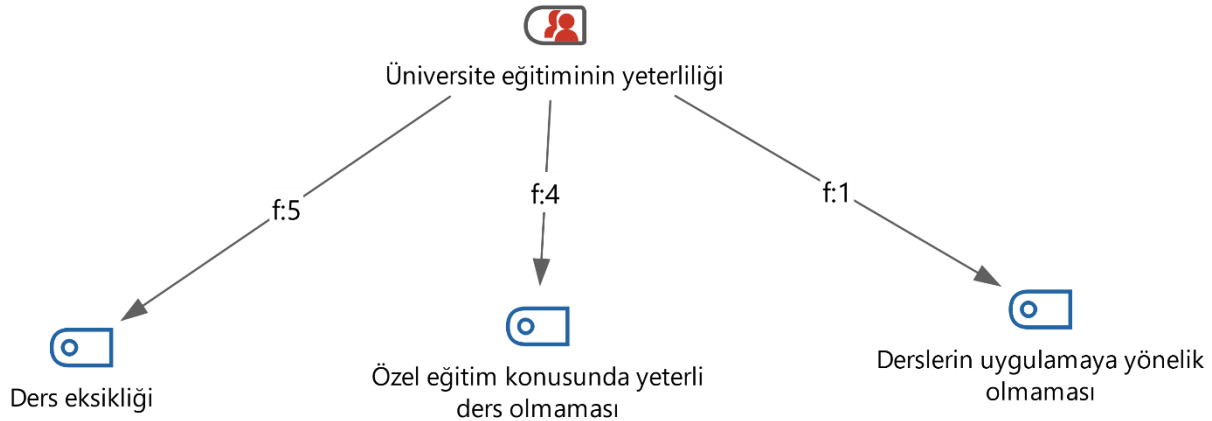
Araştırmaya katılan öğretmenlerin verdiği yanıtlara göre psikolojik danışmanları eğitsel tanılama hakkındaki bilgi düzeyleri hakkındaki görüşler; mesleki tecrübeden dolayı yeterli olması (f:3), gerekli eğitimi almadığından yetersiz olması (f:3), gerekli bilgiye sahip olunmaması (f:3) ve üniversite eğitiminin teorik kalması (f:1) şeklindedir.

Mesleki tecrübeden dolayı yeterli olması hakkında görüş bildiren bir katılımcının görüşü aşağıda verilmiştir.

...genel bilgi olarak yeterli denebilir. Testörlük gibi öznel eğitimlerle ve zamanla kazanılan mesleki deneyimle bu bilgi düzeyi daha da artmakta...

Üniversite Eğitiminin Yeterliliğine Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusu olan “Üniversite eğitiminiz eğitsel tanılama süreci konusunda sizi yeterince bilgilendirdi mi? Neden?” sorusuna katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplara ait bulgular Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 3. Üniversite eğitiminin yeterliliği

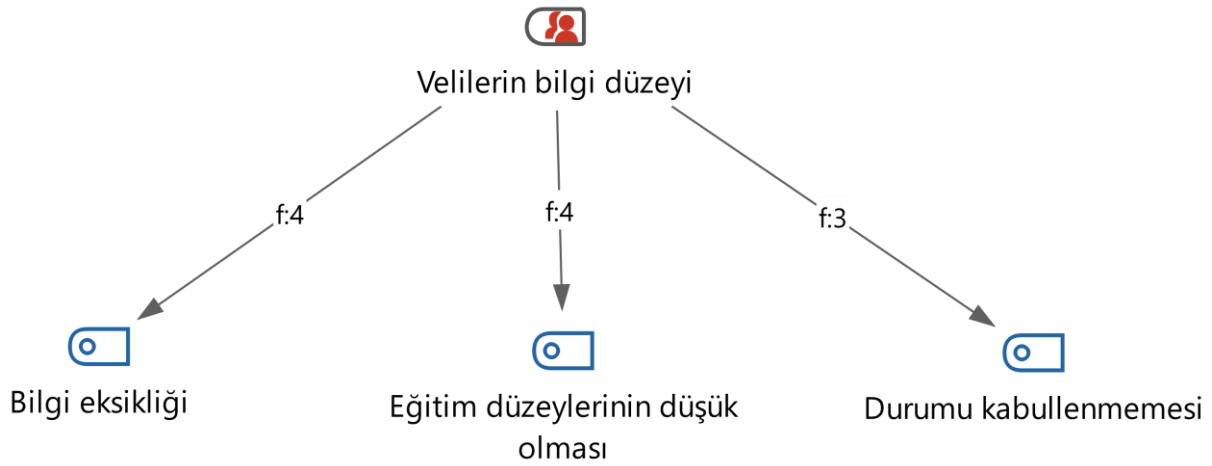
Katılımcıların verdiği yanıtlara göre eğitsel tanılama konusunda üniversite eğitiminin yeterli olup olmaması konusundaki görüşler; ders eksikliği (F:5), özel eğitim konusunda yeterli ders olmaması (f:4) ve derslerin uygulamaya yönelik olmaması (f:1) şeklindedir.

Özel eğitim konusunda yeterli ders olmaması hakkında görüş bildiren bir katılımcının görüşü aşağıda verilmiştir.

...çok yeterli değil. Özel eğitim konusunda yeterli ders olmadığından dolayı üniversite eğitimi sonrası mesleğe atılan psikolojik danışmanlar eğitsel tanılama ve değerlendirme konusunda yetersiz kalıyorlar...

Velilerin Bilgi Düzeylerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü sorusu olan “Veliler eğitsel tanılama konusunda yeterli bilgiye sahip mi? Neden?” sorusuna katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplara ait bulgular Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 4. Velilerin bilgi düzeyleri

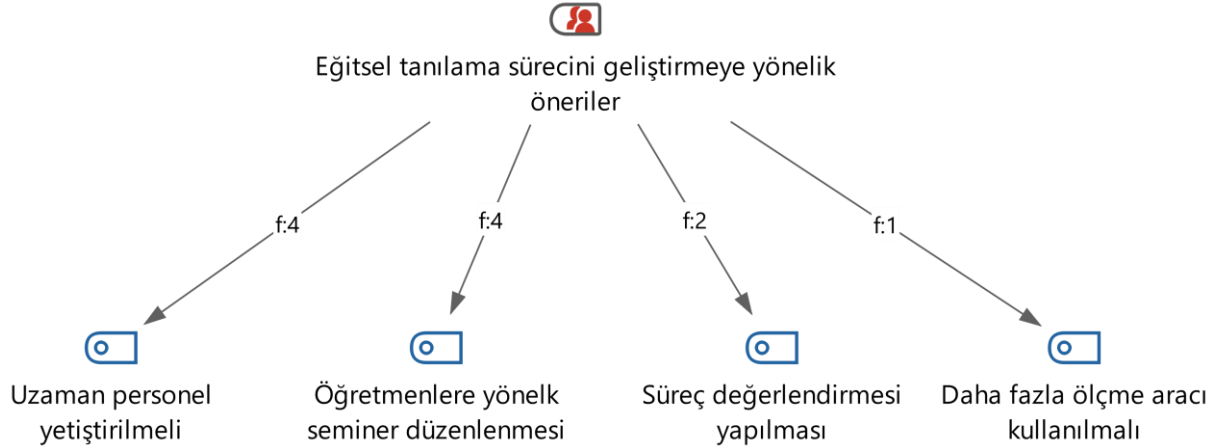
Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre velilerin eğitsel tanılama hakkındaki görüşler; bilgi eksikliği (f:4), eğitim düzeylerinin düşük olması (f:4) ve çocuğunun durumunu kabul etmemesi (f:3) şeklindedir.

Durumu kabullenmemesi ve eğitim düzeylerinin düşük olması hakkında görüş bildiren bir katılımcının görüşü aşağıda verilmiştir.

...veliler yeterli bilgiye sahip değiller. Daha çok eğitsel tanı gerektirecek çocukların velilerini eğitim düzeyleri düşük aileleri içerdiği için olabilir ve tabii ki kabul aşamasında zorlanmaları da diğer bir etken olarak sayılabilir...

Eğitsel Tanılama Sürecinin Geliştirilmesine Yönelik Önerilere Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci sorusu olan “Eğitsel tanılama sürecini geliştirmek için önerileriniz nelerdir?” sorusuna katılımcı öğretmenlerin verdikleri cevaplara ait bulgular Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 5. Eğitsel tanılama sürecinin geliştirilmesine yönelik öneriler

Katılımcıların verdiği yanıtlara göre eğitsel tanılama sürecini geliştirmeye yönelik öneriler; uzman personel yetiştirilmesi (f:4), öğretmenlere yönelik seminer düzenlenmesi (f:4), süreç değerlendirmesi yapılması (f:2) ve daha fazla ölçme aracı kullanılması (f:1) şeklindedir.

Uzman personel yetiştirilmesi önerisinde bulunana katılımcının görüş bildiren bir katılımcının görüşü aşağıda verilmiştir.

...yapılan iş ve işlemlerin daha sağlıklı olması için uzman personelin yetiştirilmesi gerekmektedir. Uzman personelle yapılan değerlendirmelerin sonucunda daha verimli sonuçlar alınacaktır...

Sonuç Ve Tartışma

Psikolojik danışmanların eğitsel tanılama sürecine ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırma bulgularına göre eğitsel tanılama sürecinde yaşanan sorunların başında süreç değerlendirilmesi yapılmaması gelmektedir. Bunun yanında diğer sorunlar; erken tanılama yapılması, velilerin isteksiz olması, objektif ölçme araçlarının yeterli derecede kullanılmaması, personelin yetkin olmaması ve tanılama sürecinin kısa olması gelmektedir. Bozkurt 'a (2009) göre karşılaşılan en büyük sorun velilerin eksik evrakla eğitsel tanılama için başvuruda bulunmasıdır. Yine Bal'a (2011) göre eğitsel tanılama için yapılan başvurular için personel yetersiz kalmaktadır.

Psikolojik danışmanların bilgi düzeyleri hakkındaki görüşlere bakıldığında mesleki tecrübeden dolayı yeterli olması, gerekli eğitimi almadığından yeterli bilgi sahibi olunmaması ve gerekli bilgi sahibi olunmaması ön plana çıkmaktadır. Bu görüşlere ek olarak üniversite eğitiminin teorik kalması da karşımıza çıkmaktadır.

Üniversite eğitiminin eğitsel tanılama konusunda yeterliği konusunda en fazla tekrar den görüş ders eksikliği olmuştur. Bunun yanında özel eğitim konusunda yeterli ders olmaması ve derslerin uygulamaya yönelik olması karşımıza çıkmaktadır. Tiryakioğlu (2009) yapılan eğitsel tanılama ve değerlendirme hizmetlerinin yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Velilerin eğitsel tanılama konusunda bilgi düzeyi konusunda en fazla tekrar den görüş bilgi eksikliği ve eğitim düzeylerinin düşük olmasıdır. Bunun yanında velilerin durumu kabullenmesi de diğer bir görüştür. Yurtsever' (2013) göre ailelerin çocuklarının psikososyal gelişimi hakkında ve eğitsel tanılama ve değerlendirme süreci hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığı görülmektedir.

Eğitsel tanılama sürecinin geliştirilmesine yönelik önerilere bakıldığında uzman personel yetiştirilmesi ve öğretmenlere yönelik seminerler düzenlenmesi ön plana çıkan önerilerdir. Diğer öneriler ise süreç değerlendirilmesi yapılması ve daha fazla ölçme aracı kullanılmasıdır. Aksoy ve Şafak'a (2021) göre ülkemizde standart ölçme araçlarının sayıca az olması, güncelleme çalışmalarında istenilen düzeyde araştırma olmaması bir sorun olarak görülmektedir.

Kaynaklar

- Aksoy, V. ve Şafak, P. (2020). 573 Sayılı KHK'dan Günümüze Özel Eğitimde Eğitsel Tanılama ve Değerlendirme: Neredeyiz, Nereye Gitmeliyiz?. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*, 2(1), 47-67.
- Avcıoğlu, H. (2012). Rehberlik ve araştırma merkez (RAM) müdürlerinin tanılama, yerleştirme-izleme, bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) geliştirme ve kaynaştırma uygulamasında karşılaşılan sorunlara ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2009-2031
- Bal, E. (2011). Rehberlik ve araştırma merkezlerinin örgütsel analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Bozkurt, F. (2009). Zihinsel yetersiz tanısı alan çocukların tanılama süreçlerinin betimlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi
- Cavkaytar, A. ve Diken, İ. H. (2006). Özel eğitime giriş. Ankara, Kök Yayıncılık.
- Kargın, T. (2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1) , 1-15.
- Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. (2006) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Milli Eğitim Basımevi, Ankara
- Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. (2017) 2017/28 No'lu Genelge, Milli Eğitim Basımevi, Ankara
- Taylor, L. R. (1997). Assessment of exceptioanl students: Educatioanl and psychological procedures. (4th ed.).Boston: Allyn and Bacon.
- Yurtsever, Ş. (2013). Eğitsel tanılama ve değerlendirme sürecinde görev alan rehberlik ve araştırma merkezi personelinin karşılaştığı sorunların belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.